

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246436

รายงานการวิจัย

โครงการการศึกษาวิเคราะห์อดีต ปัจจุบัน และโอกาส/ความหวังในอนาคต ของการผลิตครูในประเทศไทย

(An Analytical Study of the Past, Present, and Future Prospect
of Pre-Service Teacher Education in Thailand)

โดย

วิชุดา กิจธรรรม

พรทิพย์ อันทิวโรทัย

ศศิธร เขียวกอ

วรารกรณ์ แยมทิม

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

โดยคณะกรรมการสภากิจวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา

ประจำปีงบประมาณ 2553

กรกฎาคม 2554

รายงานการวิจัย

โครงการการศึกษาวิเคราะห์อดีต ปัจจุบัน และโอกาส/ความหวังในอนาคต ของการผลิตครูในประเทศไทย

(An Analytical Study of the Past, Present, and Future Prospect
of Pre-Service Teacher Education in Thailand)

โดย

วิชุดา กิจธรรรม

พรทิพย์ อันทิวโรทัย

ศศิธร เขียวกอ

วรากรณ์ แยมทิม

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
โดยคณะกรรมการสกววิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา
ประจำปีงบประมาณ 2553

กรกฎาคม 2554

คำนำ

ในการพัฒนาการศึกษาของไทยนั้น ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด และสถาบันการผลิตครูทั้งหลายเป็นความหวังของชาติที่จะผลิตครูรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ อันเป็นการยกระดับวิชาชีพครูให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างแท้จริง ในขณะที่กระบวนการผลิตครูต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคนานาประการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์หัตถ์ดีดีปัจจุบัน และโอกาส/ความหวังในอนาคตของการผลิตครูในประเทศไทย" โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ เป็นที่ปรึกษาโครงการ และได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2553 ซึ่งคณะนักวิจัยได้ดำเนินการวิจัยและรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ บัดนี้งานวิจัยแล้วเสร็จ จึงได้จัดพิมพ์รายงานการวิจัยฉบับนี้ขึ้น

ในโอกาสนี้ คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณาบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติผู้สนับสนุนทุนวิจัย รวมทั้ง ผู้บริหารสถาบันการผลิตครู ผู้บริหารสถานศึกษา ครู คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตครูทุกคนที่ให้ข้อมูลต่างๆ และให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งจนทำให้การดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

คณะนักวิจัยหวังว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาและผู้สนใจทั่วไป โดยเฉพาะสถาบันการผลิตครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนพัฒนาวิชาชีพครู ตลอดจนร่วมกันผลักดันให้กระบวนการผลิตครูดำเนินไปในทิศทางที่พึงประสงค์ต่อไป

วิชุดา กิจธรรรม

หัวหน้าคณะนักวิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ครูเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนากำลังคนของชาติ แต่ประเทศไทยยังประสบกับปัญหา การขาดแคลนครูทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สถาบันการผลิตครูยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ในการใช้ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการ การผลิตครู ในอดีตและปัจจุบัน 2) ศึกษาผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูในอดีตและ ปัจจุบัน 3) เปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบ ระหว่าง หลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี และ 4) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคต โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร การวิจัยกรณีศึกษา และการวิจัยอนาคต การดำเนินการวิจัยมี 3 ระยะ ดังนี้ การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน ระยะที่ 2 การศึกษาผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และผลการเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่าง หลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี และระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคต

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน ประกอบด้วยการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ 1) การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการในการผลิตครูในอดีต ถึงปัจจุบัน และ 2) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา และการผลิตครู จำนวน 9 คน เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับพัฒนาการการผลิตครูในอดีตจวบจนปัจจุบัน ในด้านนโยบาย ผลกระทบด้านปริมาณของครูและคุณภาพของครู กระบวนการผลิตครูในหลักสูตร ต่างๆ คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ในอนาคต และกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้ครูที่พึงประสงค์ใน อนาคต

การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และผล การเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี โดยศึกษาการผลิตครูประเภท สามัญศึกษา อาชีวศึกษา และการผลิตครูโครงการพิเศษ โดยเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับ หลักสูตร 5 ปี ประกอบด้วยการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) การคัดเลือกสถาบันการผลิตครูที่เป็น กลุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดเกณฑ์การเป็นสถาบันการผลิตครูที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ที่เข้าร่วมโครงการ ผลิตครูพันธุ์ใหม่ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ร่วมกับเทคนิคการอ้างอิงแบบ ลูกโซ่ เพื่อให้ได้สถาบันการผลิตครูกระจายตัวใน 5 ภูมิภาค ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยในภาคกลาง 8 สถาบัน ภาคเหนือ 1 สถาบัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 สถาบัน ภาคตะวันออก 1 สถาบัน และ ภาคใต้ 2 สถาบัน รวมจำนวน 14 สถาบัน ประกอบด้วยสาขาวิชา 17 สาขาวิชา ในจำนวนนี้เป็น สถาบันการผลิตครูประเภทสามัญศึกษา 11 สถาบัน และผลิตครูประเภทอาชีวศึกษา 3 สถาบัน 2) สร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด และแบบสอบถาม จำนวน 4 ชุด 3) ดำเนินการนัดหมายเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประกอบด้วยผู้บริหารในสถาบันการผลิตครู ผู้บริหารหลักสูตรและคณาจารย์ในสถาบันการผลิตครู ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาที่เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผู้ใช้ครูใหม่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน นิสิตนักศึกษาครู และครูใหม่ รวมจำนวน 131 คน และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากแบบสอบถามเพื่อใช้ในการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และใช้ในการฉายภาพอนาคตต่อไป

การวิจัยระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตเป็นฐาน ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ผลกระทบจากปัญหาการผลิตครูในอดีตและปัจจุบันด้วยเทคนิควงล้ออนาคต ประกอบด้วย การกำหนดขอบเขตเวลาในอนาคต การระบุเหตุการณ์ผลกระทบจากสาระสำคัญของปัญหาการผลิตครู โดยกำหนดให้สาระสำคัญของปัญหาเป็นเหตุการณ์ตั้งต้นของวงล้ออนาคต ในขั้นตอนนี้มีผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการวิเคราะห์จำนวน 16 คน จากนั้นจึงวิเคราะห์และประมวลผลเหตุการณ์ผลกระทบและน้ำหนักผลกระทบ จัดอันดับความสำคัญของเหตุการณ์ผลกระทบ 10 อันดับแรก และสรุปปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรผันเชิงบวกและลบ เพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนการฉายภาพอนาคต 2) การฉายภาพอนาคตทางเลือกในการผลิตครูในอนาคตระยะกลาง 20 ปี ด้วยการจัดประชุมปฏิบัติการอนาคต เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รายละเอียดของเหตุการณ์ผลกระทบที่ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิระบุ แล้วนำมาใช้ในการฉายภาพอนาคตทางเลือกด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนและวิเคราะห์ความแปรผันของเหตุการณ์ผลกระทบในอนาคต 3) ทิศทางประกอบด้วย ทิศทางเชิงบวก ทิศทางเชิงลบ และทิศทางเชิงบวกและลบ 3) กำหนดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ในการผลิตครูในอนาคต พร้อมทั้งบรรยายรายละเอียดเหตุการณ์ในภาพอนาคตที่พึงประสงค์ที่กำหนด และ 4) การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การผลิตครูในอนาคต และจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อเสนอนโยบาย โดยขอความร่วมมือจากที่ประชุมสภาคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย มีคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การผลิตครูในอนาคต จำนวน 26 คน จากนั้นจึงทำการปรับปรุง และนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการตรวจสอบทางวิชาการ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งก่อนจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน

1.1 พัฒนาการของสถาบันการผลิตครู แบ่งเป็น 3 ระยะคือ ระยะแรก ระยะของการจัดตั้งสถาบันการฝึกหัดครู มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก ชื่อว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์” ในปี พ.ศ. 2435 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการสถาปนากรมศึกษาธิการ เป็นกระทรวงธรรมการ มีโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู โรงเรียนฝึกหัดครูของกรมอาชีวศึกษา กรมพลศึกษา กรม

มหาวิทยาลัย และอื่นๆ ระยะเวลาที่ 2 ระยะเวลาขยายตัวและมีการเปลี่ยนแปลงของสถาบันการฝึกหัดครู จากเดิมการฝึกหัดครูอยู่ในความรับผิดชอบของกรมมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้โอนไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และได้ก่อตั้งทบวงมหาวิทยาลัยขึ้น และระยะเวลาที่ 3 ระยะเวลาเปลี่ยนแปลงของสถาบันการฝึกหัดครู หลังการจัดตั้งมาแล้วหนึ่งศตวรรษ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเริ่มตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ผลิตครูได้ทุกระดับถึงระดับปริญญาเอก มีการประกาศพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 กำหนดให้วิชาชีพครู เป็นวิชาชีพควบคุมทางการศึกษา รวมถึงมีการประกาศแนวทางการปฏิบัติ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2552) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในหลักสูตรครูของสถาบันการผลิตครูให้ได้มาตรฐาน

1.2 พัฒนาการของหลักสูตรการผลิตครูในประเทศไทย เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2435 มีการสอน 2 หลักสูตร คือหลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และหลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาอังกฤษ ต่อมาเปิดหลักสูตรเพื่อผลิตครูชั้นมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ภายหลังมีหลักสูตรวิชาชีพและพลศึกษา ทำให้มีการแบ่งหลักสูตรการฝึกหัดครูออกเป็นหลักสูตรฝึกหัดครูสามัญ หลักสูตรฝึกหัดครูกสิกรรม หลักสูตรฝึกหัดครูหัตถกรรม และหลักสูตรฝึกหัดครูพลศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ใน พ.ศ. 2497-2535 มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูเป็นอันมาก หลักสูตรครูประถมและหลักสูตรครูประถมพลศึกษา (ป.ป. พลศึกษา) เปลี่ยนเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นต้น (ป.กศ.ต้น) และประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) ต่อมาพัฒนาขึ้นถึงระดับปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) หลักสูตรครูประถมพลศึกษา (ป.ป. พลศึกษา) หลักสูตรครุนาฏศิลป์ ได้ขยายไปถึงระดับปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ) สาขานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ทั้งไทยและสากล หลักสูตรครูช่างพัฒนาขึ้นถึงระดับปริญญาตรี ต่อมามีการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้กำหนดแนวทางพัฒนาวิชาชีพครู ตั้งแต่การผลิต การใช้ การพัฒนา และการรักษา มาตรฐานของวิชาชีพครู ในระยะนี้ได้มีการปรับหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี เป็นหลักสูตร 5 ปี โดยจะต้องเรียนไม่น้อยกว่า 160 หน่วยกิต ฝึกสอนไม่น้อยกว่า 1 ปี หลักสูตรครูใน พ.ศ. 2553 ถึงปัจจุบัน นอกจากจะมีหลักสูตร 5 ปี และหลักสูตร 4+1 ปี แล้ว ในโครงการผลิตครูพันธุ์ใหม่สถาบันการผลิตครูบางแห่งได้มีการดำเนินการเพิ่ม 2 หลักสูตร คือ หลักสูตร 4+2 ปี ที่รับผู้จบสาขาวิชาต่างๆ ที่ไม่ใช่สายครู มาเรียนต่ออีก 2 ปี และหลักสูตรครู 6 ปี ซึ่งทั้ง 2 หลักสูตรเมื่อจบออกมาจะได้วุฒิปริญญาโท

1.3 การผลิตครูโครงการพิเศษของประเทศไทยที่ผ่านมา มีจำนวน 9 โครงการ เรียงตามลำดับการก่อตั้งโครงการคือ 1) โครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี (พสวท.) 2) โครงการเพชรในตม 3) โครงการแสวงหาช้างเผือก 4) โครงการครุทายาท 5) โครงการผลิตครูที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) 6) โครงการเร่งรัดผลิตและพัฒนาบัณฑิตระดับปริญญาตรีสาขาวิชาคณิตศาสตร์ของประเทศ (รพค.) 7) โครงการครุทายาท (ตชด.) 8) โครงการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ในแผนปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา (ปี พ.ศ. 2547 - 2549) และ 9) โครงการผลิตครูพันธุ์ใหม่ (ปี พ.ศ. 2554 - 2563)

1.4 พัฒนาการของการผลิตครูอาชีวศึกษาของประเทศไทย พบว่ามีการจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาแห่งแรก คือ โรงเรียนพาณิชย์การที่วัดมหาพฤฒาราม ในปี พ.ศ. 2453 จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม พ.ศ. 2479 ต่อมาแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มี "อาชีวศึกษา" ในระบบการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ อาชีวศึกษาขั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง รับนักเรียนจากโรงเรียนสามัญศึกษาของทุกระดับประโยค และมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2491 ในระยะแรกมุ่งผลิตครูอาชีวศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ปม.) 3 สาขา คือ ช่างก่อสร้าง การช่างสตรี และพาณิชย์การ หลักสูตร 2 ปี ต่อมา มีการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคหลัก 4 แห่งทั่วประเทศ คือ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ (พ.ศ. 2495) วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ จังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2497) วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ. 2499) และวิทยาลัยเทคนิคภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2500) โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาได้โอนกลับจากกรมการฝึกหัดครูมาสังกัดกรมอาชีวศึกษาตามเดิม พร้อมทั้งยกฐานะเป็น "วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา" สังกัดกองวิทยาลัยเทคนิค ในพ.ศ. 2504 ต่อมา พ.ศ. 2509 ได้มีการปรับปรุงและขยายหลักสูตรจาก 2 ปีการศึกษา เป็น 3 ปีการศึกษา เรียกว่าหลักสูตร "ประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง" (ปม.วส.) หรือ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ตามนโยบายพัฒนาครูอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา พระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ. 2514 ให้รวมวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโทรคมนาคม และวิทยาลัยช่างก่อสร้างในสังกัดกรมอาชีวศึกษาไปรวมเป็นสถาบัน และเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ต่อมา มีประกาศพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ. 2518 ได้มีการเปิดสอนหลักสูตร ปริญญาตรีสาขาครุศาสตร์อุตสาหกรรม

1.5 ผลการศึกษาปัญหาและผลกระทบของการผลิตครูในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองของประเทศไทยที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อการผลิตครูในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งยุคสมัยของสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นออกได้เป็น 4 ยุค คือ 1) ยุคก่อนการปฏิรูปการฝึกหัดครู ในระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 ถึงฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2510 - 2529) มีการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องเร่งรัดผลิตครู ส่งผลให้มีการจัดตั้งสถาบันการผลิตครูจำนวนมาก มีการเพิ่มจำนวนหลักสูตร กระบวนการคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนครูเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ในที่สุด

ก่อให้เกิดปัญหา คือ มีการผลิตครูจำนวนมากและคุณภาพของครูใหม่ลดต่ำลง 2) ยุคก่อนการปฏิรูป การฝึกหัดครู ในระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ความต้องการครู ลดลง แต่ยังมีการผลิตครูซ้ำซ้อน ขาดการควบคุมมาตรฐาน ครูบางสาขาขาดแคลนบางสาขาเกิน ความต้องการ การบรรจุและการใช้ครูไม่ตรงคุณวุฒิ ส่งผลให้ครูจำนวนมากตกงาน ครูมีปัญหาทาง เศรษฐกิจ ในที่สุดก่อให้เกิดปัญหา คือ ครูไม่เก่งเหมือนในอดีต ความศรัทธาต่อวิชาชีพครูลดต่ำลง มาตรฐานวิชาชีพลดต่ำลง 3) ยุคการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ระยะ ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) คุณภาพนักเรียนลดต่ำลง มีการ ปฏิรูปการฝึกหัดครู มีโครงการพิเศษเพื่อดึงคนเก่งมาเรียนครู แต่งบประมาณสนับสนุนขาดความ ต่อเนื่อง ไม่สามารถจูงใจให้คนเก่งเข้ามาเรียนครูได้อีก คนเก่งจบแล้วจะไม่เป็นครู ก่อให้เกิดปัญหา คือ ครูมีรายได้ต่ำ ขาดจิตวิญญาณของความเป็นครู สังคมขาดความเชื่อถือครู และ 4) ยุคการปฏิรูป การศึกษารอบที่ 1 (พ.ศ. 2542 - 2551) มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศลดลง คุณภาพนักเรียนลดต่ำลงอย่างต่อเนื่อง มีการปฏิรูปการศึกษา ปรับหลักสูตรครูเป็น 5 ปี กระบวนการผลิตครูยังมีมาตรฐานแตกต่างกัน คนเก่ง เข้าเรียนครูไม่มากเพียงพอ ความศรัทธาต่อวิชาชีพครูไม่เทียบเท่ากับวิชาชีพอื่น ๆ ผู้เรียนครูไม่เลือก เรียนในสาขาที่เรียนยาก จึงขาดแคลนครูสาขาที่มีความสำคัญ ก่อให้เกิดปัญหา คือ คุณภาพครูใหม่ แตกต่างกัน คุณภาพการผลิตครูแตกต่างกัน และสังคมมีความเชื่อมั่นในสถาบันการผลิตครูลดน้อยลง

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และผลการ เปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี

2.1 ผลการดำเนินงานในการผลิตครูไทยในอดีตจนปัจจุบัน พบว่า นับตั้งแต่มีการจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครู” แห่งแรกในปี 2535 สอนระดับประกาศนียบัตร ต่อมาพัฒนาเป็นวิทยาลัยครู มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 สอนถึงระดับปริญญาตรีเท่านั้น ต่อมา มีพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 สามารถผลิตครูได้ทุกระดับ ทางด้านหลักสูตร ในปีการศึกษา 2547 - 2548 พบว่า มีการเปิดสอน 8 ระดับ ตั้งแต่ หลักสูตรอนุปริญญา หลักสูตรประกาศนียบัตร หลักสูตร ประกาศนียบัตรชั้นสูง หลักสูตรปริญญาตรี 2 ปี 4 ปี และ 5 ปี หลักสูตรปริญญาโท และหลักสูตร ปริญญาเอก การผลิตครูเข้าสู่วิชาชีพของไทยในปัจจุบันมี 3 ลักษณะ คือ 1) การผลิตครูหลักสูตร 5 ปี (การผลิตครูแนวใหม่) 2) การผลิตครูต่อยอด 1 ปี (การผลิตครูเฉพาะกิจ) โดยรับนักศึกษาผู้จบปริญญา ตรีแล้วเข้ามาเรียนรายวิชาชีพครู จำนวนไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา และ 3) การ ผลิตครูหลักสูตรปริญญาโทและเอกทางการสอน โดยรับผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือโทเข้า เรียนหลักสูตรทางการสอน นอกจากนี้ยังพบว่า ใน พ.ศ. 2555 นี้สถาบันการผลิตครูบางแห่งได้เปิด

หลักสูตรผลิตครูพันธุ์ใหม่ 6 ปี รับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเรียนหลักสูตรปริญญาตรีควบโท 6 ปี จะได้รับปริญญา 2 ใบ คือปริญญาตรี และปริญญาโท

2.2 แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูไทยในอดีตและปัจจุบัน พบว่าการผลิตครูในอดีตนั้นให้ความสำคัญทุกด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัย เน้นการคัดเลือกคนเก่งเข้าเรียนครู มีสิ่งจูงใจให้คนอยากเข้าเรียนครู มีการคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสม มีความสามารถมาเป็นครูของครู ด้านกระบวนการผลิตจะมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานในวิชาชีพ เพื่อผลิตครูคุณภาพไปทำงานในท้องถิ่น ชนบททุรกันดาร มีการถ่ายทอดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยหลักสูตรเสริมเพื่อเป็นผู้ที่สืบทอดอุดมการณ์ของการเป็นครู ด้านผลผลิต ในอดีตมาจากสถาบันการผลิตครูมีคุณภาพ มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และมีความภาคภูมิใจในตนเอง ผลผลิตจึงเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรไม่ละทิ้งวิชาชีพครู ได้รับการยกย่องจากสังคม การผลิตครูของไทยในปัจจุบัน พบว่า มีแนวปฏิบัติที่ดีในด้านต่างๆ คือ 1) ด้านปัจจัย มีโครงสร้างหลักสูตร ไม่ต่ำกว่าที่คุรุสภากำหนด กำหนดเกณฑ์คุณลักษณะของนิสิตนักศึกษาที่รับเข้า กำหนดเกณฑ์คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอน และครูพี่เลี้ยงมีความพร้อมในด้านทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาทั้งในสถาบันและนอกสถาบัน 2) ด้านกระบวนการผลิต การจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีการศึกษา ในหมวดวิชาเอกส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความชำนาญในวิชาเอก มีรูปแบบการเรียนการสอนที่มีจุดเน้นหลากหลายรวมทั้งการพัฒนาทักษะการวิจัย เน้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีหลักสูตรเสริมเพื่อให้นิสิตนักศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่จะประกอบวิชาชีพครูและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถาบัน 3) ด้านผลผลิตพบว่า นิสิตนักศึกษาที่จบการศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีความเชื่อมั่นในตนเองในการถ่ายทอดความรู้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับครูหลายประการ ได้แก่ มีความขยัน ใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ มีความรักในตัวผู้เรียน มีความอดทน มีความรู้สึกรักและศรัทธาในวิชาชีพครูเพิ่มสูงมากกว่าก่อนเข้าศึกษา และ 4) ด้านผลกระทบพบว่า สามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อผู้เรียนเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของนักเรียน มีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน

แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูโครงการพิเศษของไทย พบว่า มีแนวปฏิบัติที่ดีในด้านต่างๆ คือ 1) ด้านปัจจัย มีเกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติเบื้องต้น ได้แก่เกรดเฉลี่ยและภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ที่โครงการกำหนด มีสิ่งจูงใจในการเข้ามาศึกษา คือ การให้ทุนการศึกษาเต็มรูปแบบตลอดระยะเวลาของหลักสูตรและมีงานทำเมื่อจบการศึกษาจะบรรจุเข้าเป็นข้าราชการครูทันที 2) ด้านกระบวนการผลิต เน้นการฝึกสอนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเป็นครู การหล่อหลอมให้มีคุณลักษณะสำคัญของผู้ที่จะเป็นครู นับตั้งแต่เข้าสู่ความดูแลของสถาบันการผลิตครู การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไม่ได้มีเพียงกิจกรรมเพื่อการพัฒนา นิสิตนักศึกษาโดยทั่วไปเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมที่เน้นให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีแห่งวิชาชีพครู 3) ด้านผลผลิต พบว่า ครูที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการพิเศษจะเป็น

ผู้ที่มีความสามารถสูง มีความก้าวหน้าในวิชาชีพครู และ 4) ด้านผลกระทบ พบว่า ครูที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการพิเศษยังมีความสามารถในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเยาวชน และสามารถพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถในระดับชาติและนานาชาติได้อีกด้วย

2.3 ผลการเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี พบว่า ในด้านปัจจัยทั้งสองหลักสูตรมีนโยบายสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โครงสร้างหลักสูตร 5 ปี มีการกำหนดสาระความรู้และสมรรถนะชัดเจนกว่าหลักสูตร 4 ปี อันเนื่องมาจากการมีองค์รววิชาชีพคือ ครูสภา ได้กำหนดมาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี และเพิ่มเติมความรู้และทักษะการวิจัยในชั้นเรียน ด้านกระบวนการผลิต ทั้งสองหลักสูตรมีรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วม แต่หลักสูตร 5 ปีหลักสูตร 5 ปี มีระยะเวลาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา 1 ปี ซึ่งมากกว่าหลักสูตร 4 ปี ที่ใช้เวลาเพียง 1 ภาคการศึกษา ด้านผลผลิต พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 5 ปี มีความเชี่ยวชาญในด้านการสอน การเขียนแผนการสอน และการจัดการชั้นเรียนมากกว่าหลักสูตร 4 ปี จะได้รับใบประกอบวิชาชีพครูทันทีเมื่อสำเร็จการศึกษา ด้านผลกระทบ พบว่า ครูใหม่ที่สำเร็จการศึกษามีทักษะความเชี่ยวชาญในการพัฒนานักเรียนมากกว่า และมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษามากกว่า ครูใหม่ในหลักสูตร 4 ปี

2.4 ผลการศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศในแถบเอเชีย สรุปได้ว่า ทุกประเทศได้มีการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อให้กระบวนการผลิตครู และการพัฒนาครูในวิชาชีพโดยมีวัตถุประสงค์หลายประการ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพครู 2) เพื่อผลิตครูในสาขาต่างๆ ให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ 3) เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพประชาชน และ 5) เพื่อพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ สำหรับวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาการผลิตครูประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาครูเป็นเป้าหมายของชาติ 2) การเพิ่มงบประมาณทางการศึกษา 3) ปรับโครงสร้างครู 4) การออกกฎหมายเกี่ยวกับครู 5) กำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการผลิตครู 6) กำหนดระบบการตรวจสอบคุณภาพครู 7) กำหนดระบบการคัดสรรและรักษาครูคุณภาพ 8) กำหนดมาตรการส่งเสริมการปฏิบัติงานครู และ 9) กำหนดมาตรการส่งเสริมการพัฒนาครูในวิชาชีพ เป็นต้น ในด้านกระบวนการผลิตครู ประกอบด้วย 1) การกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าเรียนครู 2) การปรับหลักสูตรครู 3) สร้างแรงจูงใจให้มีคนเก่ง คนดี เข้ามาเป็นครู 4) การจัดฝึกอบรมวิชาชีพครู ด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษา และฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา และ 5) ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและการสอบบรรจุเข้าทำงานเป็นครู เป็นต้น

2.5 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการผลิตครูไทยที่จะส่งผลไปยังอนาคต สรุปได้ว่า การผลิตครูไทยมีปัญหาสำคัญ 3 ประการคือ 1) นโยบายการผลิตครูของรัฐไม่มีความแน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวาระการบริหารประเทศของคณะรัฐบาล ส่งผลต่อนโยบายการผลิตครูของสถาบันการผลิตครู

และส่งผลกระทบต่อความต้องการเข้าเรียนครู 2) สถาบันการผลิตครูยังมีคนเก่งเข้าเรียนครูจำนวนน้อย เนื่องจากการคัดเลือกผู้เรียนที่ผ่านมายังไม่สามารถคัดกรองคนเก่งได้อย่างแท้จริง ทำให้ผู้ที่เข้าเรียนครูในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ใช่คนเก่งระดับหัวกระทิของประเทศเช่นเดียวกับในอดีต และ 3) กระบวนการผลิตครูของสถาบันการผลิตครูแต่ละแห่งมีคุณภาพไม่เท่ากัน คุณภาพอาจารย์ผู้สอนแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนในคณะวิชาที่เป็นวิชาเอก อาจจะทำให้ผู้เรียนครูขาดความรู้และความชำนาญในความรู้ร่วมของวิชาครูและเนื้อหาวิชา คุณภาพของครูที่เลี้ยงแตกต่างกัน การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้ครูใหม่ที่เป็นผลผลิตของสถาบันการผลิตครูแต่ละแห่งมีคุณภาพไม่เท่ากัน

ผลการวิจัยระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคต

3.1 การกำหนดขอบเขตเวลาในอนาคตในการวิจัยครั้งนี้ เป็นอนาคตระยะกลาง 20 ปี จากปัจจุบันใน พ.ศ. 2554 ถึงอนาคตข้างหน้าใน พ.ศ. 2573

3.2 ผลการวิเคราะห์ห่วงล้อนาคต จากสาระสำคัญตั้งต้น 3 สาระสำคัญ สำหรับวงล้อนาคต 3 วงล้อน คือ 1) นโยบายการผลิตครูของรัฐไม่มีความแน่นอน 2) คนเก่งเข้าเรียนครูน้อย และ 3) กระบวนการผลิตครูของสถาบันการผลิตครูแต่ละแห่งมีคุณภาพไม่เท่ากัน ผลการวิเคราะห์พบว่า มีเหตุการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้จำนวนทั้งสิ้น 340 เหตุการณ์ เป็นเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 1 จำนวน 118 เหตุการณ์ และเป็นเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 2 จำนวน 222 เหตุการณ์ เหตุการณ์ผลกระทบที่ถูกระบุไว้มากที่สุดเป็นเหตุการณ์ผลกระทบจากสาระสำคัญที่ 1 คือ นโยบายการผลิตครูของรัฐไม่มีความแน่นอน มีจำนวน 120 เหตุการณ์ เป็นเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 1 จำนวน 43 เหตุการณ์ และเป็นเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 2 จำนวน 77 เหตุการณ์ เมื่อนำเหตุการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับการผลิตครูในอนาคตระยะกลางภายใน 20 ปี ในระดับที่ 1 และ 2 ที่มีความคล้ายคลึงกันรวมเข้าไว้ด้วยกัน และจัดลำดับตามน้ำหนักความสำคัญใน 10 อันดับแรก พบว่า เหตุการณ์ผลกระทบทั้งหมดส่งผล 4 มิติ คือ 1) สถาบันการผลิตครู 2) ครูใหม่ 3) วิชาชีพครู และ 4) ประเทศ เมื่อนำขนาดของน้ำหนักความรุนแรงของเหตุการณ์ผลกระทบในแต่ละด้านที่ระบุโดยผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและการผลิตครู คือ ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 1 หมายถึง เหตุการณ์ผลกระทบมีความรุนแรงน้อย ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 2 หมายถึง เหตุการณ์ผลกระทบมีความรุนแรงปานกลาง และ ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 3 หมายถึง เหตุการณ์ผลกระทบมีความรุนแรงมาก มารวมเข้าด้วยกัน จะพบว่า เหตุการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสถาบันการผลิตครู มีผลรวมของน้ำหนักผลกระทบมากที่สุดเท่ากับ 210 เหตุการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครูใหม่ มีผลรวมของน้ำหนักผลกระทบรองลงมาเท่ากับ 130

3.3 ผลการฉายภาพอนาคตโดยการวิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนและวิเคราะห์ความแปรผันของเหตุการณ์ผลกระทบในอนาคต 3 ทิศทางเพื่อประกอบการฉายภาพอนาคต ทิศทางความแปรผันของเหตุการณ์ผลกระทบประกอบด้วย 1) ทิศทางเชิงบวก 2) ทิศทางเชิงลบ และ 3) ทิศทางเชิงบวกและลบ สำหรับปัจจัยขับเคลื่อนของภาพอนาคต เกิดจากการสรุปสาระสำคัญของปัญหาการผลิตครูที่นำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านนโยบายการผลิตและพัฒนาครูของรัฐ 2) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้เรียนครู และ 3) ปัจจัยด้านกระบวนการผลิตครูพบว่า ภาพอนาคตการผลิตครูที่พึงประสงค์ในอนาคตข้างหน้า 20 ปี คือ ภาครัฐกำหนดเป้าหมายและนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะกลาง (20 ปี) สถาบันการผลิตครูมีแนวทางการผลิตและพัฒนาครูระยะกลางที่ตอบสนองเป้าหมายของรัฐในทิศทางเดียวกัน ทำให้สถาบันการผลิตครูทุกแห่งมุ่งพัฒนาคุณภาพการผลิต คุณภาพหลักสูตร มีแผนการผลิตในแต่ละสาขาที่ตอบสนองความต้องการของรัฐ และพัฒนาผู้เรียนครูสู่ความเป็นเลิศ คณาจารย์ในสถาบันการผลิตครูมีความเชี่ยวชาญ มีคุณภาพสูงได้รับการพัฒนาให้มีประสบการณ์สูง มีขวัญและกำลังใจที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนครู สถาบันการผลิตครูทุกแห่งมีชื่อเสียง มีความน่าเชื่อถือ ผู้ปกครอง นักเรียนและสังคมเชื่อมั่นและศรัทธาในสถาบันการผลิตครูระดับสูง ผู้เรียนครูที่ผ่านระบบการคัดเลือกส่วนใหญ่เป็นคนเก่ง ทำให้สถาบันการผลิตครูส่วนใหญ่ได้ตัวป้อนที่ดี สามารถพัฒนาให้มีคุณภาพสูงได้ง่าย และนิสิตนักศึกษาครูส่วนใหญ่ได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ กระบวนการผลิตครูส่วนใหญ่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ทำให้ครูใหม่จำนวนมากมาจากสถาบันที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณครู มีแรงจูงใจในการทำงานในวิชาชีพครู และมีความสามารถในการแก้ปัญหาในการทำงาน ครูใหม่ส่วนใหญ่มีคุณภาพในระดับสูง แต่อาจจะมีครูใหม่บางส่วนเมื่อจบการศึกษาแล้วไม่เป็นครูเนื่องจากมีทางเลือกที่ดีกว่า วิชาชีพครูได้รับการยกย่องให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ประเทศไทยมีครูเก่ง ครูที่มีความสามารถสูง มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพมากเพียงพอต่อความต้องการในการพัฒนานักเรียนทุกพื้นที่ของประเทศ ไทย นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้จากครูที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนานักเรียนได้เต็มศักยภาพ ในที่สุดทำให้คุณภาพของประชาชาติอยู่ในระดับสูง เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

3.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคต มี 4 ข้อคือ 1) นโยบายการผลิตครูที่ตอบสนองความต้องการครูในอนาคตของประเทศในเชิงปริมาณและคุณภาพจำแนกตามวิชาเอก 2) นโยบายการพัฒนามาตรฐานสถาบันผลิตครู มาตรฐานการผลิต และมาตรฐานวิชาชีพครู 3) นโยบายการพัฒนาครูใหม่ประจำการเชิงรุก และ 4) นโยบายการพัฒนาครูในพื้นที่ห่างไกล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายการผลิตและพัฒนาครูของประเทศไทยในอนาคต 20 ปี

จากผลการวิจัยที่พบว่า สาระสำคัญที่เกิดจากปัญหาการผลิตครูของไทยที่ผ่านมาในอดีตจวบจนปัจจุบัน จะส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 1 และ 2 กับการผลิตครูในอนาคตระยะกลางภายใน 20 ปี ถึง 340 เหตุการณ์ เมื่อจัดลำดับความสำคัญจากน้ำหนักของผลกระทบใน 10 อันดับแรก พบว่า เหตุการณ์ผลกระทบทั้งหมดสามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) สถาบันการผลิตครู 2) ครูใหม่ 3) วิชาชีพครู และ 4) ประเทศ เมื่อนำขนาดของน้ำหนักความรุนแรงของเหตุการณ์ผลกระทบในแต่ละด้านที่ระบุโดยผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและการผลิตครู คือ ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 1 หมายถึง มีความรุนแรงน้อย ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 2 หมายถึง มีความรุนแรงปานกลาง และ ขนาดของน้ำหนักผลกระทบเท่ากับ 3 หมายถึง มีความรุนแรงมาก มารวมเข้าด้วยกัน จะพบว่า เหตุการณ์ผลกระทบส่งผล 4 มิติ คือ 1) สถาบันการผลิตครู มีผลรวมของน้ำหนักผลกระทบมากที่สุดเท่ากับ 210 2) ครูใหม่ มีน้ำหนักผลกระทบ 130 3) ประเทศชาติ มีน้ำหนักผลกระทบ 87 และ 4) วิชาชีพครู มีน้ำหนักผลกระทบ 72 ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่มีการดำเนินการเชิงนโยบายเพื่อแก้ปัญหาการผลิตครูอย่างจริงจังจะส่งผลให้ในอนาคตระยะ 20 ปี สถาบันการผลิตครูจะได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่ระบุเป็นลำดับแรก ต่อมาคือ ครูใหม่ ประเทศชาติ และวิชาชีพครู ตามลำดับ ดังนั้น จึงควรมีการนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายในการผลิตครูของประเทศไทยในอนาคตระยะ 20 ปี อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ การนำกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตครูของประเทศไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว

1.2 การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและพัฒนาครูในระยะยาวของรัฐควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและต้องไม่ผูกพันอยู่กับวาระของรัฐบาลขณะนั้นหรือรัฐบาลชุดต่อๆ มา

จากผลการวิจัยที่พบว่า ประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนการผลิตและพัฒนาครูให้ตอบสนองความต้องการของประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) และยังมีแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ มีการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาไทย อีกทั้งการการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาครูและนักเรียนให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ แต่จะเห็นได้ว่าการดำเนินการตามนโยบายที่ผ่านมาไม่มีความต่อเนื่อง มีอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อดำเนินการตามนโยบายที่ปรากฏชัดเจนคือ การผลิตครูพันธุ์ใหม่ที่ส่งเสริมให้คนเก่ง คนดีเข้ามาเรียนครู ซึ่งสามารถดำเนินการตามแผนการที่กำหนดเพียง

ระยะเวลา 1 ปี โดยมีอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณและขาดการผลักดันโครงการ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและพัฒนาครูของรัฐ ควรมีเป้าหมายในการดำเนินการในระยะยาวเพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งควร กำหนดแผนงานในการสนับสนุนการดำเนินการของโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยต้องไม่ผูกพันอยู่กับ วาระของคณะรัฐบาลขณะนั้นหรือคณะรัฐบาลชุดต่อๆ มา

1.3 การกำหนดนโยบายการพัฒนากระบวนการผลิตครูจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่ครอบคลุมกระบวนการผลิตครูทั้งระบบ

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สถาบันการผลิตครูของประเทศไทยแต่ละแห่งมีคุณภาพ ไม่เท่ากัน สาเหตุสำคัญของปัญหาประการหนึ่งคือ ครูที่เลี้ยงในสถานศึกษามีคุณภาพแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายละเอียดของการควบคุมมาตรฐานการผลิตครูที่กำหนดโดยหน่วยงานระดับนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จะพบว่า ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐาน ด้านครูที่เลี้ยง ทั้งๆ ที่เป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในกระบวนการผลิตครู ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายการพัฒนากระบวนการผลิตครูจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่ครอบคลุมกระบวนการผลิตครูทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตครูในระดับสถานศึกษา รวมทั้งการกำหนดมาตรการในการส่งเสริม ความก้าวหน้าแก่ครูที่เลี้ยงที่อุทิศแรงกายแรงใจในการร่วมผลิตครู ทั้งในด้านของสวัสดิการ ค่าตอบแทน และความก้าวหน้าในวิชาชีพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายการผลิตครูให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา ประเทศในอนาคตระยะกลางและระยะยาว

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า คุณภาพครู คุณภาพการผลิตครูและคุณภาพของ สถาบันการผลิตครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย ดังนั้น ควรมี การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพครู คุณภาพการผลิตครู และคุณภาพของสถาบันการผลิต ครูที่สอดคล้องกับเป้าหมายและทิศทางของการพัฒนาประเทศ แต่ด้วยระบบการศึกษาของประเทศไทยมีขนาดใหญ่ มีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในระบบการศึกษาส่งผลกระทบต่อ โครงสร้างอื่นๆ ของสังคม ดังนั้น ควรมีการวิจัยด้วยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ของสถาบันการผลิตครูให้มีความเข้มแข็ง และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของพื้นที่

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สถาบันการผลิตครูแต่ละแห่งมีคุณภาพแตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ของสถาบันการผลิตครูให้มีความเข้มแข็งและสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาความก้าวหน้าของคน และการพัฒนากำลังคนตามความต้องการของพื้นที่

โดยมีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการประสานงาน คือ เครือข่ายวิจัยการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นโดย สภาคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

บทคัดย่อ

246436

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน 2) ศึกษาผลการดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน 3) เปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบ ระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี และ 4) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคต ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร การวิจัยกรณีศึกษา และการวิจัยอนาคต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมี 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู จำนวน 51 คน (สำหรับสัมภาษณ์ จำนวน 9 คน การวิเคราะห์วงล้ออนาคต จำนวน 16 คน และการประชุมระดมความคิดเห็น จำนวน 26 คน) และ 2) กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการผลิตครู จำนวน 131 คน จากสถาบันการผลิตครูที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 14 สถาบัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด แบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 4 ชุด และแบบวิเคราะห์วงล้ออนาคต 1 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การวิเคราะห์วงล้ออนาคต และการฉายภาพอนาคต ผลการวิจัย พบว่า (1) พัฒนาการของการผลิตครูไทยเริ่มต้นตั้งแต่มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก ในปี พ.ศ. 2435 เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยครู ในปี พ.ศ. 2518 เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏในปี พ.ศ. 2535 และยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2547 นอกจากนี้มีการตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาและคณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐอีกหลายแห่ง ในระยะแรกมีการเปิดสอนเพื่อผลิตครูระดับประกาศนียบัตร ต่อมา มีการเปิดสอนระดับปริญญาตรี 4 ปี ปริญญาตรี 5 ปี ปริญญาโท 2 ปี และปริญญาเอก 3 ปี ในปี พ.ศ. 2546 มีการตราพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพควบคุม ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และได้ประกาศกรอบมาตรฐานคุณวุฒิครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ หลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี ในปี พ.ศ. 2554 โดยกำหนดให้บัณฑิตมีผลการเรียนรู้ 6 ด้าน คือ 1) คุณธรรมจริยธรรม 2) ความรู้ 3) ทักษะทางปัญญา 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและเทคโนโลยี และ 6) ทักษะการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้มีการผลิตครูโครงการพิเศษ จำนวน 9 โครงการ ส่วนการผลิตครูอาชีพศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนอาชีพศึกษาแห่งแรก ในปี พ.ศ. 2453 ยกฐานะเป็น “วิทยาลัยครูอาชีพศึกษา” ใน พ.ศ. 2504 ปรับปรุงและขยายหลักสูตรจาก 2 ปี เป็น 3 ปี และมีการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีสาขาครุศาสตร์อุตสาหกรรม ใน พ.ศ. 2518 (2) แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู ประกอบด้วย 4 ด้านคือ 1) ด้านปัจจัย เน้นการคัดเลือกคนเก่งเข้าเรียนครู มีสิ่งจูงใจให้คนอยากเข้าเรียนครู 2) ด้านกระบวนการผลิต เน้นการฝึกปฏิบัติงานในวิชาชีพ 3) ด้านผลผลิต เน้นครูใหม่ที่มีคุณภาพ มีความรักและศรัทธาวิชาชีพครู และ 4) ด้านผลกระทบ เน้นการปฏิบัติงานของครูที่มีผลเชิงบวกในการพัฒนาผู้เรียน (3) การเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่าง

หลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี พบว่า ในด้านปัจจัย หลักสูตร 5 ปี มีการกำหนดสาระความรู้และสมรรถนะชัดเจนกว่าหลักสูตร 4 ปี อันเนื่องมาจากการมีองค์กรวิชาชีพคือ ครุสภา ได้กำหนดมาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี ด้านกระบวนการผลิต หลักสูตร 5 ปี มีระยะเวลาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา 1 ปี ซึ่งมากกว่าหลักสูตร 4 ปี ที่ใช้เวลาเพียง 1 ภาคการศึกษา ด้านผลผลิต ผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 5 ปี มีความเชี่ยวชาญในการสอนและการจัดการชั้นเรียนมากกว่าหลักสูตร 4 ปี ด้านผลกระทบ ครูใหม่ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 5 ปี มีทักษะความเชี่ยวชาญในการพัฒนานักเรียนและมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษามากกว่าหลักสูตร 4 ปี (4) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคต 20 ปี มี 4 ข้อ คือ 1) นโยบายการผลิตครูที่ตอบสนองความต้องการครูในอนาคตของประเทศในเชิงปริมาณและคุณภาพจำแนกตามวิชาเอก 2) นโยบายการพัฒนามาตรฐานสถาบันผลิตครู มาตรฐานการผลิต และมาตรฐานวิชาชีพครู 3) นโยบายการพัฒนาครูใหม่ประจำการเชิงรุก และ 4) นโยบายการพัฒนาครูในพื้นที่ห่างไกล

Abstract

246436

The objectives of this research were to 1) study analytically the past and the present of pre-service teacher educational development in Thailand, 2) investigate the results of pre-service teacher education and good practices of pre-service teacher education in the past and the present, 3) to compare the pre-service teacher education between 4-year program and 5-year program and 4) to propose the policy recommendation for future pre-service teacher education. The 3 research methodologies, including documentary research, case-study research, and futures research were applied. The key informants in this research could be divided into two groups. The first group was 51 experts/scholars in education and pre-service teacher education: 9 for interview, 16 for future wheel analysis, and 26 for focus group discussion. The second group was 131 educational participants from 14 good pre-service teacher educational institutes. The research instruments were two interviewing forms, four open-ended questionnaires, and a futures wheel. The data were analyzed by content analysis, induction analysis, futures wheel analysis, and scenario projection. The research results were concluded as follows. (1) The pre-service teacher educational development in Thailand was set up when the first teacher training school was established in 1892, was adapted to teacher training college in 1918, teacher college in 1975, Rajabhat Institute in 1992, and was raised to university in 2004, respectively. Moreover, the college of education and the faculty of education were established in many public universities. In the first period offering diploma pre-service education course and then 4-year bachelor degree, 5-year bachelor degree, 2-year master's degree, 3-year doctoral degree. The teacher profession was politically controlled since the Teacher and Educational Personnel Council Act enactment in 2003. In addition, the announcement of Thailand Qualifications Framework for Higher Education in 2009 and Qualifications Framework for Undergraduate Teacher Education (5-year) Programs in 2011 by the Ministry of Education which set up of 6 domains of undergraduate learning outcomes including 1) Ethics and Moral; 2) Knowledge; 3) Cognitive Skills; 4) Interpersonal Skills and Responsibility; 5) Numerical Analysis, Communication, and Information Technology Skills; and 6) Learning Management Skills. Furthermore, there were 9 special projects of pre-service teacher education in Thailand. The first vocational school was established in the year 1910. It became a vocational teacher

college in 1961, developed 2 to 3 years program, and offered Bachelor of Science in Technical Education Program in 1975. (2) The good practices of pre-service teacher education comprised 4 domains: 1) input: focusing on excellent student selection and attraction strategies; 2) process: scrutinizing on professional practice; 3) output: the pre-service teachers needed to have good qualities, loved and believed teaching profession; and 4) impact: driving the experience of pre-service teachers with positive effect on their students. (3) The comparative study between 4 and 5 years program showed that: 1) input: there were more emphasized of course content and capacity in 5-year program than in 4-year program because the established of teachers' profession organization, the Teachers Council of Thailand that created teacher program standards; 2) process: 5-year program had 1-year school training period more than 4-year program which had only 1-semester school training period; 3) output: the pre-service teacher from 5-year program were more expert in teaching and classroom managing than those from 4-year program; and 4) impact: the pre-service teacher from 5-year program had more student development skills and abilities of school management than those from 4-year program. (4) The 4 policies recommendation for pre-service teacher education in the next 20 years had been formulated: 1) the pre-service teacher education policy that meets the needs of teachers in the country in terms of quantity and quality that related to major subject area; 2) the development policy for institution standards, pre-service teacher education standards, and teacher professional standards ; 3) the policy of active pre-service teacher development; and 4) the policy of teacher development in rural areas.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ท
สารบัญ	ด
สารบัญตาราง	ธ
สารบัญภาพ	น
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ	8
2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 ธรรมชาติและลักษณะของสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์	9
2.2 รูปแบบการสอนและโครงสร้างหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์	11
2.3 มาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานการผลิต และมาตรฐานบัณฑิตปริญญา ทางการศึกษาที่คุรุสภากำหนด	13
2.4 มาตรฐานวิชาชีพครูของต่างประเทศ	18
2.5 กฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพครู	28
2.6 การวิจัยอนาคต	40
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า	
3	วิธีดำเนินการวิจัย	67
	3.1 การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน	67
	3.2 การศึกษาผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และ การเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี	68
	3.3 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี	71
4	พัฒนาการของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบันของประเทศไทย	75
	4.1 พัฒนาการของสถาบันการผลิตครูของประเทศไทย	75
	4.2 พัฒนาการของหลักสูตรครูของประเทศไทย	89
	4.3 การผลิตครูโครงการพิเศษของประเทศไทย	91
	4.4 พัฒนาการของการผลิตครูอาชีวศึกษาของประเทศไทย	127
	4.5 ปัญหาและผลกระทบของการผลิตครูในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน	134
5	ผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และผลการเปรียบเทียบ การผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี	139
	5.1 ผลการดำเนินงานในการผลิตครูไทยในอดีตจนปัจจุบัน	139
	5.2 แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูไทยในอดีตและปัจจุบัน	141
	5.3 ผลการเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี	183
	5.4 แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูของต่างประเทศ	186
	5.5 ผลการเปรียบเทียบการผลิตครูของไทยและต่างประเทศ และสภาพปัญหา ที่เกิดขึ้นกับการผลิตครูของไทย	191
	5.6 สภาพปัญหาการผลิตครูไทยที่จะส่งผลไปยังอนาคต	193
6	ภาพอนาคตการผลิตครูของประเทศไทยในอนาคตระยะ 20 ปี	196
	6.1 ผลการวิเคราะห์ห่วงล้าอนาคต	196
	6.2 ผลการฉายภาพอนาคตการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี	202
7	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี	207
	7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี	207
	7.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี	211

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	214
8.1 สรุปผลการวิจัย	214
8.2 อภิปรายผล	225
8.3 ข้อเสนอแนะ	226
รายการอ้างอิง	229
ภาคผนวก	236
ก. รายนามผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู ที่สัมพันธ์	237
ข. รายนามผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู ที่วิเคราะห์วงล้ออนาคต	238
ค. รายนามผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู ที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครู ในอนาคต	239
ง. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตครู	241
จ. แบบสัมพันธ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู	246
ฉ. แบบสัมพันธ์ผู้บริหารสถาบันการผลิตครู	247
ช. แบบสอบถามผู้บริหารและคณาจารย์สถาบันการผลิตครู	248
ซ. แบบสอบถามผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงสถานศึกษาที่เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์	255
ฅ. แบบสอบถามนิสิต นักศึกษา และครูใหม่	262
ญ. แบบสอบถามผู้ใช้บัณฑิต พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน	266
ฎ. แบบวิเคราะห์วงล้ออนาคต	269
ฏ. รายนามคณະนักวิจัย	274

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	มาตรฐานคุณลักษณะทางวิชาชีพครูด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะความสามารถในการปฏิบัติ และด้านการส่งเสริมสนับสนุน จำแนกตามประเทศ กลุ่มประเทศ	26
ตารางที่ 2.2	การกำหนดมาตรฐานคุณภาพครูและคุณวุฒิครู จำแนกตามประเทศ	58
ตารางที่ 3.1	สถาบันการผลิตครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใน 5 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้	69
ตารางที่ 3.2	สถาบันการผลิตครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค	69
ตารางที่ 3.3	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลของสถาบันการผลิตครูที่เป็นเป้าหมายในพื้นที่	71
ตารางที่ 4.1	การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม นโยบายการผลิตครู ปัญหา และผลกระทบต่อการผลิตครู	133
ตารางที่ 5.1	การวิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตรผลิตครูประเภทสามัญศึกษา และประเภทอาชีวศึกษา	149
ตารางที่ 5.2	คุณลักษณะของนิสิตนักศึกษาที่เหมาะสมและสนับสนุนวิชาชีพครู	151
ตารางที่ 5.3	คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอนในสถาบันการผลิตครู	152
ตารางที่ 5.4	คุณลักษณะของครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา	154
ตารางที่ 5.5	รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เป็นจุดเน้นของสถาบันการผลิตครู	162
ตารางที่ 5.6	การเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี	183
ตารางที่ 5.7	เปรียบเทียบการผลิตครูของไทยและต่างประเทศ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการผลิตครูไทย	191
ตารางที่ 6.1	จำนวนเหตุการณ์ผลกระทบในระดับที่ 1 และระดับที่ 2 ที่ส่งผลต่อการผลิตครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 ปี จำแนกตามมิติที่เกี่ยวข้อง	198
ตารางที่ 6.2	เหตุการณ์ผลกระทบที่ส่งผลต่อการผลิตครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 ปี ที่มีความสำคัญใน 10 อันดับแรก	199
ตารางที่ 6.3	มิติการส่งผลกระทบและรายละเอียดของเหตุการณ์ผลกระทบที่มีต่อการผลิตครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 ปี	203

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 2.1	Continuum from In-service to On-service Training	10
ภาพที่ 2.2	วงล้ออนาคตและผลกระทบระดับ 1 ระดับ 2 และระดับ 3	42
ภาพที่ 2.3	การศึกษาวิเคราะห์การผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน	63
ภาพที่ 2.4	การประเมินการผลิตครูและอิทธิพลของครูที่มีต่อผู้เรียน	65
ภาพที่ 2.5	ยุทธศาสตร์มิติของเวลาและภาพอนาคตการผลิตครู	66
ภาพที่ 3.1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	74
ภาพที่ 4.1	ปัญหาและผลกระทบของการผลิตครูในประเทศไทย	138
ภาพที่ 6.1	น้ำหนักความรุนแรงของเหตุการณ์ผลกระทบที่ส่งผลต่อการผลิตครู ในอนาคตระยะ 20 ปี	202